

Golfbanan – vårt nyaste kulturlandskap

Golfbanan tillhör en av de nyaste företeelserna i vårt kulturlandskap. Golfens stora förtjänster som en hälsostärkande fritidsaktivitet är ställt utom allt tvivel och har dokumenterats genom otaliga vetenskapliga undersökningar runt om i världen. Många anser dessutom att en välskött golfbana höjer de estetiska värdena i landskapsbilden samt bidrar med att på ett effektivt sätt öka den biologiska mångfalden i ett område. Trots dessa positiva effekter finns det många motståndare till etableringen av golfbanor i vårt landskap. Personligen anser jag att motståndet oftast är grundat på otillräckliga kunskaper om spelet idé och processen bakom tillkomsten av en golfbana. I framtiden hoppas jag att förståelsen och uppskattningen av en golfbana i det existerande landskapet även skall omfatta personer som inte spelar golf.

Golfbanan i landskapet

Enligt den europeiska landskapskonventionen definieras landskap som ”ett område sådant som det uppfattas av människor och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer”. I landskapet förs människor, växter och djur samman och utgör en helhet som skapar möjlighet till utveckling. Tillsammans med spåren av förfluten tid i vår omgivning ger oss detta en vägledning för förståelse och sammanhang. Golfbanan är en plats i landskapet för rekreation och bevarare av naturliga, historiska och kulturella värden.

Den tyske professorn Ingo Kowarik, som studerat växtlighetens utbredning i olika ekosystem under varierande tidsperioder, har genom sin forskning formulerat en hypotes som på ett allmänt sätt definierar olika landskapstyper. Denna kategorisering kan tyckas vara av akademiskt intresse men den skapar en viss förståelse för att sätta in ”landskapstypen golf” i ett sammanhang. Kowarik indelar landskapet i fyra typer:

- *Gamla vildheten* vilket är den ursprungliga vilda natur som utgörs av kvarlevor från orörda ekosystem.
- *De traditionella kulturlandskapen* där jord och skogsbruk präglar landskapet.
- *Funktionellt designade grönområden* såsom parker, trädgårdar, alléer och spelplatser för rekreation.
- *Nya vildheten* som inte är präglad av odling och design och som tidigare använts som urban eller rural mark.

Golfbanan tillhör med självklarhet det funktionellt designade grönområdena och utgör en landskapstyp som har ett grundläggande formspråk, men möjligheter

till variationer och tolkningar av den enskilde golfbanearkitekten. I de nordiska länderna har de flesta golfbanorna lagts ut på åker eller skogsmark som av olika anledningar bedömts som inte tillräckligt ekonomiskt bärkraftiga. Man kan påstå att golfbanan ser till att hålla landskapet öppet och hindrar att den nya vildheten bereder ut sig med okontrollerad vegetation som förfular landskapsbilden.

Balansen mellan golfbanan och det omgivande landskapet är en fundamental förutsättning för att golfbanan skall uppfattas som en integrerad del av vårt kulturlandskap. Respekten för det existerande landskapets kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska värden och tillgångar är avgörande faktorer vid placeringen av golfbanan i kulturlandskapet. Detta synsätt bör råda oavsett om golfbanan är belägen i ett tidigare odlingslandskap, skogsområde eller i närheten av en tätort.

Vår uppfattning av landskapet är inte endast skapat av synliga intryck utan är även format av sinnliga intryck såsom ljud, hörsel, lukter och smak. Dessutom spelar kunskap en stor roll i hur vi förhåller oss till en specifik plats. Härav följer att varje bit av vårt landskap uppfattas olika och betraktelsen av en golfbanan kan därmed uppfattas antingen positivt eller negativt beroende på betraktarens personliga känslor och erfarenheter.

Vårgårda golfbana – rikt på kulturhistoria

På hösten år 2000 beslutade ett antal golf entusiaster att undersöka möjligheterna att etablera en ny golfbana i Vårgårda. Efter bildandet av golfklubben bestämdes att golfbanan skulle anläggas på ett område utanför tätorten, tillhörande Olstorps Herrgård. Markområdet utgjordes främst av äldre skogs- och jordbruksmark men tidigt i byggprocessen konstaterades att området var rikt på kulturhistoria och naturinslag av riksintresse. Detta ledde till flera omfattande utredningar för att förvärva myndigheternas godkännande om ett igångsättande av byggnationen. Utredningarna innefattade bland annat en naturvärdesbedömning av markerna, arkeologiska förundersökningar samt en landskapshistorisk inventering.

Det slutgiltiga tillståndet innefattade flera restriktioner och hänsynstaganden med tanke på områdets höga bevarande värden. Detta ställde extra stora krav på utförandet av byggnationen för att uppnå en harmoni mellan golfbanan och det omgivande landskapet. Således finns det flera naturområden eller kulturhistoriska lämningar som är en integrerad del av golfbanan. Efter avverkning av ett större granbestånd på området, upptäcktes en betydande grus- och sandtäckt, vilket kunde användas som uppbyggnadsmaterial. Således är fairways och semiruffs ytor täckta med ett 25 cm lager tjockt sandlager.

Omgivningarna runt golfbanan hanteras efter en särskild skötselplan och delar av kulturlandskapet hålls öppet av betande djur.

Golfbanan på Olstorps Herrgård öppnades officiellt den 3 augusti 2008.

Text : En så kallad gropavall följer fairway på hål 11. Dessa jordvallar är lämningar från senare delen av 1700 talet och är en form av hägnad för att markera olika ägareområden.

Den vanligaste äldre formen av hägnad i vårt kulturlandskap utgörs av stenvullar. Även på Olstorp är dessa rikt förekommande och genom att täcka sidan i spellinjen med jord, som besås, och lämna andra sidan orörd, är stenvullarna bevarade och en del i bansträckningen.

Vid inspelet till greenområdet på hål 11 har en jordkällare bevarats som tillhörde torpet Olofstorp med ursprung från 1850.

Ett biotopskyddat område fungerar som ett naturligt hinder på hål 15. Ju närmare spelaren vågar lägga sitt utslag mot hindret desto kortare inspel till greenområdet.

Golfbanearkitekten

De första golfbanorna anlades på sandiga områden som krävde lite eller näst intill ingen terrängmodellering. Bäst lämpade att utföra detta pionjär arbete var dom som hade golfen som sitt yrke. Många av de första golfbanearkitekterna hade gjort sig ett namn som duktiga spelare eller som instruktörer och utläggningen av golfbanan blev en naturlig följd i deras yrkesutövning.

Den tidens banor var ur ett anläggnings perspektiv förhållandevis enkla men i takt med golfens expansion ställdes allt större krav på konstruktion och kvalitet. Således kom nya golfbanearkitekter in på marknaden med en helt annan

bakgrund och utbildning. I takt med att golfprojekten blev allt större, både konstruktionsmässigt och budgetmässigt, blev också yrket som golfbanearkitekt allt mer specialiserat. Denna utveckling pågår fortfarande och idag krävs att en golfbanearkitekt är välutbildad med stor praktisk erfarenhet samt besitter en talang för att anpassa golfbanan till det omgivande landskapet. Dessutom krävs kunskaper om projektledning och ekonomisk styrning för att uppfylla högt ställda förväntningar från golfbanearkitektens uppdragsgivare.

Som i alla kreativa verksamheter som inte är helt styrda av fasta normer, regelverk, förordningar och lagar är golfbanearkitektur en subjektiv konstnärlig sysselsättning som väcker känslor hos betraktaren. Till skillnad mot annan konstutövning, som till exempel en målning, befinner sig golfspelaren fysiskt i konstverket och på så sätt är hon eller han som utövare en del av den konstnärliga upplevelsen. Upplevelsen kan dock vara svår att förnimma för utövaren med tanke på den storskalighet som golfbanan i landskapet utgör. Det är här den enskilda skickligheten hos golfbanearkitekten blir avgörande för om en golfbana är värd beröm och uppskattning.

Ålänningen Rafael Sundblom är att betrakta som Nordens första golfbanearkitekt som uppfyllde kraven på kunskap, talang och inlevelse för att anlägga golfbanor i enlighet med förebilderna från de brittiska öarna och USA. Han var drivande i tillkomsten av flera golfbanor runt om i Sverige och bland de främsta kan nämnas Kevinge, Tylösand samt Drottningholm. Rafael Sundblom avled 1958 och ligger begravd på kyrkogården i Jomala på Åland.

Rafael Sundblom var en flitig skribent i frågor rörande golfbanearkitektur och skötsel av golfbanor. Bland annat skrev han följande 1937:

”Om arkitektur i vanlig mening är diktande i tegel och trä, så är golfarkitektur kanske sandens och gräsets poesi och poesin kan ingen definiera.” Vidare skriver han *”Man kan helt summariskt säga att en god golfbana skall vara tilltalande för ögat, svårspelad, enkel och sträng i konstruktionsdetaljer och till sist, för att verkligen kunna anses värd beröm, äventyrlig och rik på chanser”*.

Jag anser hans synpunkter är än idag högst levande och uttrycker vad som kan anses vara fundamentala byggstenar inom golfbanearkitekturen i syfte att uppnå en bra golfbana i harmoni med det existerande landskapet.

Peter Fjällman
Golfbanearkitekt

Fotnot. Delar av denna artikel finns med i en essä som artikelförfattaren skrivit men som ännu inte publicerats.

